

TORNA L'ASSAIG?
Isidor Cònsul

1991 LITERATURA, 2. ELS ALTRES. (Diferents autors) Editorial Empúries.
Barcelona, 1993

Aquests darrers anys s'ha remarcat encertadament que el forat més contundent de la literatura catalana s'obria en els ermots de l'assaig. Un desert que el feien encara més desolat els silencis de Joan Fuster, una de les veus més potents del segle en matèria assagística. Silencis que primer foren voluntaris i, des de fa un any i escaig, malauradament forçats. Tot i això, d'uns mesos ençà se senten campanes i es veuen senyals de reviscolament editorial. Senyals menors i de poca categoria quan tiren pel coster de la petardada pamfletària (llegiu L'estiu de les paparres i Contra Josep Pla), i força més interessants quan la cuina reflexiva és més elaborada o es fan més evidents les espurnes del talent i de l'honestedat intel.lectuals. Aquest és el camí que han seguit els volums miscel.lanis 1991 Literatura (1992), 70-80-90 (1992) i 1991 Literatura, 2. Els altres (1993), de publicació recent.

DEL DISQUET AL LLIBRE

1991 Literatura és una iniciativa d'Oriol Izquierdo i de Jaume Subirana que roda en sentit invers a la història: de futur a passat. Fins ara, els dos lliuraments de la iniciativa han començat a fer camí en el suport d'un disquet informàtic ("Revista Magnètica") per acabar retornant al neolític de la Galaxia Gutenberg. Això no vol dir que no sigui una esplèndida idea de futur. El problema actual són les (in)compatibilitats informàtiques i les (in)comoditats lectores dels ordinadors que, ultra dificultar-ne l'entrada, no n'afavoreixen gaire la difusió. Paradoxalment, és en el seu retorn al passat i al suport sobre paper, que la "Revista Magnètica" es posa en el camí de trobar lectors.

En el seu segon lliurament, 1991 Literatura, 2. Els Altres aplega divuit treballs d'extensió, intenció i qualitat diferents. Potser no podia ser d'una

altra manera, però la veritat és que es presenten, des d'una perspectiva global, com el poti-poti d'una barreja considerable: una escudella que integra components nobles amb uns altres de més d'humils, que no els acaba, però, d'emulsionar en el xup-xup de conjunt, i on tampoc no hi falten els empultres (material de sobres i de rebuig) que atorguen al paquet la consciència casolana del **tot s'aprofita**. Els coordinadors de la iniciativa proposaren com a pretext, escriure alguna cosa sobre "Els altres", sense més concreció. Una proposta que era volgudament ambigua i deixava el camp obert a la llibertat de cadascú.

CRITICA I LITERATURA

Dins d'aquesta diversitat de veus i de registres, es pot assajar una classificació d'urgències en dos blocs: els que opten per elaborar una prosa de reflexió estrictament literària, sovint personalista i prou, i els que s'avien pel pedregar crític sobre la literatura catalana actual. En el primer cas és on es troben els exercicis més prims, sobretot si hom té en compte que un assaig es justifica per la qualitat del plantejament, per l'encert del contingut i per la gràcia del propi exercici literari. N'hi ha algun, fins i tot, que sembla redactat per compromís o per ganes de quedar bé amb la penya. En aquest bloc hi sobresurt el treball de Carles Torner (L'infant, l'insult i l'abandó), un text corprenedor que lliga aspectes personals i d'experiència familiar amb reflexions sobre la guerra als Balcans i una lectura atenta del darrer llibre d'Alain Finkielkraut.

Trobo, però, que les aportacions més interessants, sobretot per a comentar-les en un suplement de llibres com aquest, són les que s'encaren a l'actualitat de la literatura catalana. Exercicis de crítica i d'anàlisi de la crítica sobre l'ara mateix de la literatura nostrada. N'hi ha que opten per un acostament des de la tangencialitat irònica (David Castillo i Josep-Anton Fernández), altres que se les heuen amb les dificultats del propi exercici de crític literari (Natàlia Díez i Ruiz de los Paños) i més d'un continu discursos

anteriorment enfrontats directament a l'anomenada estratègia política de la normalitat. Hi ha una recurrència en aquest discurs que malda per desemascarar l'hipòtetic frau de la cultura catalana d'ara mateix: el bluf d'una literatura subvencionada, sense lectors, inflada en excés i pedagogitzada. I s'hi incideix des de diferents reflexions complementàries. Per exemple la de Vicenç Pagès de qui manllevo unes ratlles: En medis literaris el bluf no és tant una certesa com un estat d'ànim: una sospita de distorsió, de décalage profund i inamovible (...) comença a sortir el cansament d'anys fent veure que la cosa funciona (...) Hi ha autors consagrats que no han passat de la primera edició. Obres horripilants guanyen premis tinguts per prestigiosos. Les tirades són minses, i les quantitats cobrades pels autors, d'un simbolisme angoixant.

També hi incideix, des d'uns apunts sobre la funció social de l'escriptor, el paper d'Oriol Izquierdo que emfasitza l'esforç que cal fer per posar en evidència els discursos pedagógicistes, redemptoristes, que presenten la lectura com una "necessitat", com una font de millora de l'ànima o per a la consciència (especialment, la consciència nacional).

DUES CONSIDERACIONS

He apuntat abans que es tracta de reflexions fetes des de l'honestedat i, per la mateixa regla de tres, són discursos i punts de referència que, a banda de considerar-los seriosament, caldria inserir en un debat molt més ampli sobre la realitat de la literatura catalana actual. Tot i això, m'agradaria apuntalar, i tancar, aquest comentari amb un parell de reflexions sobre el conjunt del volum. La primera consideració neix del fet que, sovint, no es distingeix entre la reflexió crítica i la garrotada allà on fa bony. Per això mateix, si el volum passés pel sedàs d'un sociòleg, segur que hi trobaria els rastres i les traces de l'autoodi (o manca d'estima per les coses pròpies) que estigmatitza les cultures d'àmbit restringit, eufemisme que només serveix per no dir cultures petites.

La segona consideració és generacional en el sentit que bona part dels col.laboradors de 1991 Literatura pertanyen a la "generació dels noranta o generació olímpica". I sento abans d'hora els garrameus de protesta per haver emprat un mot tabú ("generació") que ve a ser com trepitjar-los l'ull de poll després d'un grapat d'hores amb sabates estretes. Els agradi o no, és cert que hi ha una nova lleva d'escriptors (que ara tenen trenta o trenta-pocs anys), amb poca memòria del franquisme, per raons òbvies, i que, a començaments dels vuitanta, van creure que això de la literatura catalana era xauxa. I ho varen creure, en bona part, seduïts pel triomfalisme oficialista del discurs de la normalitat que ara critiquen. Per això, passats els anys i una mica més madurs se senten senzillament estafats. I tenen una part de raó. Comptaven de poder desenvolupar la seva feina en un país normal i han descobert que el país és molt lluny de ser-ho, de normal. I sobretot, continuen orfes d'un element cabdal per a comprendre la història recent del país: els manca la memòria viscuda del franquisme, la que no s'aprèn als llibres per molt que s'estudiï. Una memòria de repressió, de gos apallissat, que magnifica les petites conquestes, que llegeix en positiu totes les enquestes i que ha generat, potser amb no gaire encert, una política cultural oficialista que confon, això sí, l'aspiració a la normalitat amb la normalitat mateixa.

Isidor Cònsul